

בסיעתא דשמיא

שיעורים בפרשת השבוע

שנאמרו בבית המדרש 'בית יהושע'
רחוב מנחת יצחק 2
עיה"ק ירושלים תובב"א

ע"י הרה"ג
ר' מנשה ישראל רייזמאן שליט"א
זס א' פרשת ויק"פ | י"ט אדר תש"פ

ניתן לשמוע בקו ישיר: 03-6171105
www.kolhalashon.com



**ניתן להאזין לשיעורים
בקול הלשון
03-6171111**

**להורדת הקונטרס
באתר קול הלשון
www.kolhalashn.com**

היות ויש כמה סימנים שבאים לצמצם אותנו שלא להקהיל קהילות ברבים, לכן נדבר מעט מעניינים הללו, לא ח"ו הוה אמינא של הוראות למעשה, אלא נזכיר מדברי חז"ל ורבותינו הקדושים.

במסכת תענית אמרו חז"ל שיש עת צרה שמחייב תענית, תפילות וחשבון הנפש, כמו שלמד רבי שמעון בר יוחאי בספרי מהפסוק 'וכי תבאו מלחמה בארצכם על הצר הצר אתכם והרעתם בהצצרת ונזפרתם לפני ה' אלהיכם ונשעתם מאיביכם', יכול רק במלחמה, תלמוד לומר 'על הצר הצורר', על כל צרה שלא תבא, יש מצות עשה מן התורה 'והרעותם', בתפילות בתרועות בחצוצרות. וכתב הרמב"ם בפ"א מהל' תענית שדבר זה הוא מדרכי התשובה.

שני דעות ב'דבר' ו'מגפה', איזה מהן חמור יותר

אחד מהדברים שכתוב עליהם שצריך לעצור ולעשות תרועה, הוא ה'דבר', עיר שיש בה דבר, אותה העיר מתענה ומתרתת, וכל סביבותיה מתענות ולא מתרועות, ולדעת רבי עקיבא מתרועות ולא מתענות.

וצריך להבין מהו ענין ה'דבר', בלשון הקודש יש שני עניינים, מגפה ודבר, לכאן הם שני עניינים שונים, כמו שאומרים ב'אבינו מלכנו', 'אבינו מלכנו כלה דבר וחרב' ואח"כ 'אבינו מלכנו מנע מגפה מנחלתך'. ובשו"ת חוות יאיר סי' קצ"ז כתב שמכאן משמע שהם שני עניינים שונים ולא שמות נרדפים. וכתב עוד ששאל מחכם אחד מה החילוק ביניהם, והשיב אותו חכם שבאמת הם ענין אחד אלא שהדבר יותר קל ומגפה קשה יותר. ומה שכתוב במצרים 'דבר כבד מאד', כי לגבי בהמות גם הקשה נקרא דבר, ובאנשים נקרא הקשה מגפה, וכדכתיב 'ויהיו המתים במגפה עשרים וארבעה אלף'. וכע"ז כתב הרמב"ם בספר קבלה.

אמנם החוות יאיר נחלק על סברא זו, וכתב דאיפכא מסתברא, כי בימי דוד המלך כשמתו שבעים אלף איש במשך ג' שעות, מתמיד של שחר עד סוף זמן התמיד, וכתוב שם 'ויתן ה' דבר', הרי שגם במכה קשה מאד כתוב לשון דבר.

ולכן ביאר החוות יאיר [מובא בגליוני הש"ס להג"מ רבי יוסף ענגיל תענית דף יט בשמו] שאם אנשים מתים במספר שהוא חוץ לטבע בזמן קצר, הוא הנקרא דבר. ואילו המגפה הוא כשבא מחמת עיפוש שנכנס בדם וכדו', כי מגפה לשון כמה, כמו 'הנני נוגף את גבולך בצפרדעים', 'כי יגוף שור איש את שור רעהו', מגפה לשון מכה, כשיש איזה חולשה או רעותא בגוף הוא הנקרא מגפה.

אאחרי ככלות הכל, כשבודקים בספרי לשון הקודש אין ברור החילוק בין דבר למגפה. אמנם מה שמחייב חשבון הנפש נקרא במ"ד שנה תענית דף יט 'איזהו דבר עיר המוציאה חמש מאות רגלי ויצאו ממנו שלשה מתים בשלשה ימים זה אחר זה', היינו עיר של חמש מאות איש, שמתו ג' אנשים בג' ימים, כל יום מת אחד, וא"כ בעיר של חמש אלף איש, עשר מתים ביום, ג' ימים זה אחר זה, אז נתחייבים בתענית והתרעה כנ"ל. אמנם אם לא יהיה ברציפות יום אחר יום, אינו דבר.

רק אנשים היוצאים למלאכה נמנים במספר המתים וחמש מאות רגלי

והרמב"ם [תענית פ"ב ה"ה] דייק מהלשון המשנה 'חמש מאות רגלי', היינו דווקא אנשים שאינם צעירים ואינם זקנים, אלא בגיל הממוצע. וכן לא נשים אלא אנשים בלבד. והר"ן כתב שכן דייק הרמב"ם מלשון 'רגלי', וכן הוא בירושלמי, רגלי היינו היוצאים מדי יום לפעלם, כדכתיב 'יצא אדם לפעלו', ואין דרך נשים וטף לצאת לפעלם כל יום.

וכתב המ"ב סי' תקע"ו ס"ק ה' בשם הלבוש שבין מנין החמש מאות רגלי ובין מנין המתים, אין בכללם נשים וזקנים וטף.

והנה לפי הכללים האלה, קשה מאד להגדיל את הענין שאנו מתמודדים עכשיו בהגדרה של דבר וכ"ש לא בהגדרת מגפה, אף שבאמת צריך להתפלל תמיד 'מנע מגפה', 'כלה דבר' שלא יבואו לידי כך. וכן שמעתי אומרים בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א שאין זה שייך כלל לגבולות מגפה ודבר דסימן תקע"ו שעליהם מתענים ומתריעים.

צ"ע אם ע"י הטיסות ממדינה למדינה, דין המגפה כמכה מהלכת שהכל מתענין ומתריעין

אמנם י"ל שהמצב עכשיו נכלל בסעיף אחר בסימן תקע"ו, בשו"ע סעיף ה' כתוב 'וכן מתענים על החולאים, הרי שירד חולי אחד לאנשים הרבה באותה העיר, כגון אסכרה או חרחרור או כיוצא בהן, והיו מתים מאותו חולי' וכתב הרמ"א 'ובאלו החולאים אין צריכים שימותו שלשה בשלשה מים זה אחר זה כמו בדבר שבא מכח שינוי האויר, אלא הרי זה צרת ציבור וגוזרין עליה תענית ומתריעין'. וא"כ יתכן שמכת הקורונה נכללת בגדר 'חולי'. ואם הוא ענין עולמי בהרבה מדינות, הרי כתוב בשו"ע שיש גדר של 'סביבות העיר', אף שבארץ ישראל ב"ה לא מת אף אחד מהמכה הזו, והשי"ת ירחם שלא ימותו כלל ממכה זו, אבל בשו"ע כתוב שיש גם דין לסובבים, 'היה דבר במדינה ושיירות הולכות ובאות ממנה למדינה אחרת, שתיהן מתענות אע"פ הם רחוקות זו מזו'.

ואם בימי השו"ע היו מעט שיירות בין וילנא לקובנה, הרי בזמננו נוסעים הרבה יותר מירושלים לניו יורק ממה שנסעו אז בין וילנא לקובנה, אז נסעו מאתיים איש, ובימינו יש י"ב טיסות ביום שבכל אחד מהם כמה מאות איש, [בימים כתיקונם] ומכיון שהעולם

מחובר ע"י טיסות, נחשבים הרבה מדינות כ'שיירות מצויות', והרי אנו רואים איך שהקורונה נוסע מסוף העולם ועד סופו, הוא התחיל בקצה אחד של העולם, וזה נוסע ממדינה למדינה ע"י המטוסים שפורחים ממקום למקום. וא"כ אם יש צרה באיטליה היו צריכים להתענות בארץ ישראל אף שאין כאן המצב של איטליה ח"ו, שכך כתוב בשו"ע בדיון מדינות ששיירות מצויות מזו לזו. ועוד שיתכן שאיטליה כבר הגיעו למצב כזה שקוברים ג' ימים זה אחר זה, כחשבון איש אחד לחמש מאות. וצריך לשאול אצל דדולי ישראל בעלי הוראה, דבר ה' זו הלכה מה הדין כעת שנסגרו השיירות האם נשתנה הדין בזה. ולכאן כיון שיש בכליות ב"י מינו תנועות גדולות ממדינה למדינה, קשה לומר שהדבר נמצא במקום אחד ולא במקום אחר, כי היא בגדר של מכה מהלכת. ואף לאחר שנסגרו הטיסות יתכן שכבר חל הלכה של מכה מהלכת לפני הסגירה. או אפשר שע"י ההסגר נתנתקו מאיטליה לגמרי.

דעת התוס' שבמגפה בגויים יש להתענות, ק"ו מחזירין

אמנם באמת יש לי כאן קושיא אחת בסוגי' זו. כי בתהלים פרק מז פסוק ד' פרש"י 'ידבר עמים תחתנו', זוהי תפילה שבני ישראל מתפללים שיתן השי"ת דבר באומות. ידבר לשון דבר. לא כמנחם בן סרוק שחיברו לשון הנהגה, פירשו רש"י לשון דבר ומגפה, וזהו 'תחתנו', שאם ח"ו היתה מדת הדין על בני ישראל, מתפללים שישלח הקב"ה את המגפה על אומות העולם תחתנו. וכן פרש"י בתהלים יח עה"פ 'האל הנותן נקמות לי וידבר עמים תחתני', 'וידבר, ויהרוג, לעמים תחתני, כדכתיב ואתן אדם תחתך'.

וקשה שהרי בגמ' תענית דף כא, ובשו"ע או"ח סי' תקע"ו ס"ג מבואר שאם יש ח"ו דבר בחזירים מתענים, מפני שמעיהם של חזירים דומים לשל בני אדם. הרי שאף שלא מת אדם אחד בכל העולם, רק דבר-אחרים, צריכים להתענות, כמובן שאין מתפללים עליהם שיחיו, אלא שלא תעבור המגפה לבני אדם מפני שמעיהם דומים זה לזה. ומבואר שם בתוספות 'מכאן נראה שאם יהיה דבר בגויים בוודאי יש לחוש', קל וחומר מחזיר שהוא רק משום דמיון המעיים, כ"ש שמעיו של גוי, אף הוא ענין אחר לגמרי מיהודי, יש לחוש ולהתענות משום שמעיו של גוי דומים לשל ישראל. וכן פסק השו"ע.

וא"כ קשה איך אפשר להתפלל בתהלים שישלח הקב"ה דבר בגויים, והרי בשעה שישלח דבר בגויים נצטרך להתענות, ועוד שבימינו שכל המדינות מחוברים ע"י שיירות מצויות ביניהם, ונחשבים כולם כמדינה אחת, א"כ באיזה מדינה ישלח הקב"ה דבר בגויים, והרי אין מדינה שאין בה בית חב"ד, א"כ תמיד הצרה נוגעת גם לבני ישראל?

דעת הר"ן שאין ללמוד ק"ו גוי מחזיר, ובאובדן הגויים שונאי ישראל, אין מתענין אלא צוהלין

ייתכן לפרש שדעת רש"י בתהלים כדעת הר"ן בתענית דף כא [בדפו"י דף ח:; ובעוז והדר בעמוד כ] שנחלק על דברי התוס' של-מדו קל וחומר מגפת גויים ממגפת חזירים, אבל אחרים חולקים ואומרים שרק בחזירים יש להתענות, משא"כ גויים וישראל הם שתי אומות ונדונים לפי מעשיהם, ע"כ אין להתענות על מגפה של גוי. וכן אין להתיר. והוכיח מדברי הגמ' בשבת דף לב 'שטנא בתרי אומין לא שריא', לגבי המעבר על גשר מסוכן, שהיה אמורא אחד שלא רצה לעבור אם היה שם גוי, שלא להסתכן יחד עם מזלו של הגוי, אך אמורא שני אמר, אדרבה, אני עובר דווקא על גשר של גוי, כי אין סכנה בשני האומות ביחד, אם יפול הגוי, אני אנצל ואעבור בשלום.

וא"כ י"ל שדעת רש"י בתהלים סבר כדעת הר"ן ולא כדעת התוס', ולכן יכולים להתפלל שישלח הקב"ה את המגפה בגויים, ובני ישראל לא יתענו ולא יתריעו על כך.

ובאמת שלפי דעה זו, לא אכפת לן מהמכה המהלכת בסין איראן ואיטליה, אדרבה שיפרע מהם הקב"ה, הן משונאי ישראל האיראנים, והן מהנוצרים הגויים מאיטליה, יש לנו חשבון ארוך עם אותם הכופרים, ב"ה היום יום ראשון, וכבר המון שנים שהותיקן לא היה ריק כמו היום. שמחה גדולה היא לבני ישראל על ביטול כוחות הכפירה והמינות.

אמנם יש להצטער על צער בני ישראל שבאיראן. ומאידיך להתפלל מה שרש"י מפרש להדיא, עה"פ 'ידבר עמים תחתנו ולאומים תחת רגלנו'. ומה שהם יושבים מבודדים בביתם, הרי גם זו שמחה גדולה, כי אמרו חז"ל 'פירוד לרשעים, הנאה להם והנאה לעולם'.

כבודו ית' מתגלה הן ע"י חסדים והן ע"י גבורות, כשאנו מבקשים שיפן אלינו ברחמים, מסיר הדין מעלינו ונותנו על האומות תחתנו

ונבאר הענין ע"פ דברי הגר"ח מבריסק צוק"ל עה"פ [דברים ז טו] וְהִסִּיר ה' מִמֶּךָ כָּל חָלִי וְכָל מַדְוֵי מִצְרַיִם הָרְעִים אֲשֶׁר יִדְעָתָּ לֹא יִשְׁיִמָּם בְּךָ וְיִתְּנֶם בְּכָל שְׂנְאֵיךָ: וכן הרבה פעמים בתורה, יש ברכה שלא תהא המכה על ישראל ח"ו, אלא על כל השונאים, וכן בפרשת נצבים, ונתנם ה"א על אויביך ועל שונאך אשר רדפוך. וקשה שאם צריך להכות בשונאי ישראל, לא צריכים לקחת את אותם החולאים שהסירם ה' מישראל, הרי יש להקב"ה מספיק מכות על שונאי ורודפי ישראל, מה צורך לקחת ממה שהסיר

מישראל. אפוכי מטרטא למה לן, שילכו המכות לכתחילה על ראש הגויים?

וביאר הגר"ח ע"פ מש"כ בקדושה דמוסף 'כבודו מלא עולם, משרתיו שואלים זה לזה איה מקום כבודו', והרי זה תרתי דסתרי, אם הקדמנו לומר שהכבוד של השי"ת ממלא את העולם, איך שואלים משרתיו איה מקום כבודו? ובאמת שהאריז"ל גילה בזה רזין דרזין, שהתעלות הכבוד למעלה גבוה מעל גבוה, ועל המדרגות הגבוהות יותר, עליהם הם שואלים 'איה', והוא הפירוש האמיתי הפימי. אך פשוטו של מקרא אני דורש. וביאר הגר"ח ש'איה' אין פירושו 'איפה', כי לא שייך לשאול 'איפה' על דבר שממלא הכל, אלא פירוש תיבת 'איה' הוא 'איך'.

כי כבודו של השי"ת יכול להתגלות בזה העולם הן דרך מדת הרחמים והן דרך מדת הדין. וכמ"ש בפרשת תצוה 'ונקדש בכבודי', שנתגלה כבוד ה' ביום חנוכת המשכן באופן קשה מאד, בהסתלקות שני צדיקים נדב ואביהוא בני אהרן, הן אמת שהיה בזה כבוד שמים, שיצאה אש מלפני ה' ותאכל, ופרש"י 'שכשהקב"ה עושה דין במקודשיו, שמו יראוי ומכובד', היה כבודו מלא עולם, אבל ע"י מדת הדין. אך לעומת זאת יש גילוי כבוד ה' מתוך החסדים והרחמים, כששלמה המלך עליו השלום מולך בירושלים ונשפע שפע רב, וסיהרא באשלמותא, בוודאי נתגלה כבודו ית' שיש שפע רב טובה וחסד בזה העולם ובכל העולמות.

וזה ששואלים המשרתיו, 'איה מקום כבודו', האיך יתגלה כבודו ית' בעולם ע"י מדת החסד או ע"י מדת הדין. ע"י מימי מיכאל או גחלי גבריא, ולזאת אנו סומכים תיכף תפילה 'ממקומו הוא יפן ברחמיו לעמו', שיתגלה כבודו ית' ע"י מדת הרחמים.

אמנם המלאכים טוענים, כיון שהאלקים עשה שייראו מלפניו, הרי צריך שיתגלה כבודו ית' גם ע"י מדת הדין. אין הכי נמי שבני ישראל שבים בתשובה על עונותיהם ובקשו מדות הרחמים, טוען מדת הדין, והרי גם אני נשלחתי לגלות כבודך. ואזי אומר הכתוב, יפה טענתם, אבל 'והסיר ה' ממך כל חולי ונתנם על אויביך ועל שונאך אשר רדפוך'. שיתגלה כבוד ה' ע"י מדת הדין לגויי איראן איטליה, ואל תקשו מה אשמים הגויים הללו על עונותיהם של ישראל, כי רק ע"י הצרות והשמדות שעשו הגויים הללו לבני יש"ר ראל אלפיים שנות גלות, בוודאי כדאיים הם לקבל אלו החולאים שהסיר ה' מישראל.

וזאת מלבד מה שהקב"ה מעניש את האומות על מעשיהם הרעים, כמ"ש בתענית 'עתידי הקב"ה לשלוח מבול של דבר על אומות העולם', מלבד זאת, יש תפילה נוספת 'ידבר עמים תחתנו', שמדת הדין שהיה צריך להיות ח"ו על בני ישראל, יתהפכו על ראש האומות. ואתן אדם תחתך, ונתתי כפרך מצרים, שבא וסבא תחתך.

החפץ חיים עורר את בחורי ראדין כמה שנים לקחת מוסר מרעידת אדמה שביפאן, כי אין הקב"ה עושה כן רק לעורר אותנו

הג"מ רבי יחזקאל לווינשטיין, והג"מ רבי יצחק חייקין, תלמידי הח"ח זי"ע היו אומרים שביום כ"ג אלול שנת תרפ"ג היתה רעידת אדמה קשה מאד ביפאן, בזמנם היתה נקראת יאפוניה, בשעתם אמרו שמתו מאתיים חמשים אלף אנשים, רבע מליון. והחפץ חיים דיבר דברי התעוררות לבחורי הישיבה על ענין הרעידת אדמה שעשה הקב"ה, ואף שרבי יצחק חייקין נכנס לשיבת ראדין 4 שנים לאחר הרעידה, סיפר שעדיין היה ענין זה חלק עיקרי מדרשותיו של החפץ חיים.

באותם השנים עוד לא היה יהודי ביפאן, [רק לאחר כמה שנים גלתה לשם ישיבת מיר] ואמר הח"ח שכתוב במסכת יבמות דף סג, 'א"ר אלעזר בר אבינא אין פורענות באה לעולם אלא בשביל ישראל שנאמר הכרתי גוים נשמו פנותם החרבתי חוצותם, וכתוב אמרתי אך תיראי אותי תקחי מוסר'. היינו שאין הקב"ה מביא פורענות לעולם, אלא בשביל שנתעורר בתשובה.

וא"כ אף אם יפסקו גדולי ישראל שהמצב כהיום הזה אינו נכלל בגדרי סימן תקע"ו להצריך תענית והתרעה, מ"מ דעת הח"ח שעלינו להתעורר ולעשות חשבון הנפש אפילו על רעידת אדמה בקצה העולם. והרי בימינו נתקיים ממש זה הפסוק 'הכרתי גויים', שמתו אלפי גויים בסין איטליה ואיראן, נשמו פנותם החרבתי חוצותם, כל פינה ורחוב, ריק ושומם. והקב"ה מבקש שנראה ונקח מוסר לעצמנו.

והיה הח"ח מבאר ע"פ משל, מי שמדבר בלשון איטלקית, מובן שהוא מדבר רק לבני איטליה, מי שמדבר בלשון צרפתי, מובן שהוא מדבר רק לבני צרפת, כך כשהקב"ה כביכול 'מדבר' בשפה של 'הכרתי גויים', אינו מדבר אלא לבני ישראל בלבד, שרק הם מבינים את הדבר הזה שאין מקרה בעולם כלל, הגויים חושבים שהכל מחמת מקרה, אחד אכל ינשוף או נחש וכו', אבל יהודי יודע שהכל בהשגחה פרטית. ומבקש 'אך תיראי אותי, תקחי מוסר'.

וכמו שהזכרנו בערב שבת עה"פ 'אל יתהלל החכם בחכמתו, הגבור בגבורתו, העשיר בעושרו', שפירש השפת אמת שאלו הם ג' שבתות, שבת שקלים מבטל הילול העשיר, שבת זכור מבטל הילול הגבור, ושבת פרה מבטל הילול החכם. והרי כל אחד הוא חכם וגבור ועשיר, העולם הולך ומתפתח וכובש הכל, אך הנה הקב"ה מוכיח לכל בני אנוש את חדלונם, ומי שמבין את לשונו של הקב"ה הם רק בני ישראל 'אמרתי תיראי, אך תקחי מוסר', ופרש"י 'בשביל ישראל ליראם שיחזרו בתשובה'. בחור בראדין

צריך לשוב בתשובה כשהאדמה ביפאן רועדת. תגיד יישר כח להקב"ה שלא רעדה האדמה בראדין, כך אנו בימינו צריכים לקחת מוסר מקורונה זה, אף שאנו מצפים שישאר במקומות רחוקים, על ראש האומות בלבד, סוף סוף לא עשאו הקב"ה אלא שאנחנו ניקח מזה מוסר וחשבון הנפש.

הג"מ רבי יחזקאל לוינשטין כתב בח"ד עמוד קנ"ג, זכורני בהיותי בשנת תרפ"ג בראדין, אז היתה רעידת אדמה ביפאן, בתחילה אמרו שמתו רבע מליון אנשים, ואח"כ נתברר שרק מחצית ממספר זה מתו שם, ואמר הח"ח שהסיבה שזה קרה הוא רק כדי שאנו נתעורר בתשובה, והיה מזכיר דברי חז"ל הנ"ל. ארבע שנים עסק בזה הח"ח.

הקב"ה מראה בעת כזאת, שבידו לעשות כל מה שירצה

כתוב במכתבי הח"ח [מכתב י"ב] על הצפה שהיה במקום מרוחק מאד ברוסיה, שעלה הים והפיץ בתים ויושביהם, במקום שלא היה יהודי אחד. גם אז עמד הח"ח ודרש שכיון שנהרגו אלפי גויים אנשים נשים וטף, ונקברו תחת בתיהם, עלינו לעצור ולהתבונן, מה זאת עשה ה' לנו, הרי הקב"ה הוא טוב ומטיב, מדוע עשה מעשים כאלה, רק כדי שאנו נשוב בתשובה, ולהראות לנו שבידו לעשות כל מה שירצה.

וכן בימינו אלה הראה הקב"ה שבידו לעשות כל מה שירצה, מדינות יכולות להכין את עצמם עם פצצות, טנקים, מטוסים, לווינים וצוללנים, הכל כדי 'לבטח' את עצמם מכל סוג סכנה שבעולם, כמו דור הפלגה שרצה 'להבטיח' עצמו מכל צרה שלא תבא אחת לתרכ"ו שנה, וכמו שכתב הרבי רבי יהונתן שבקשו אנשי דור הפלגה לעשות ספינת חלל וכו', אך הקב"ה מראה שהמכה באה ממקום שלא חשבו ולא חלמו עליו מעולם, כמו הקורונה הזה, שאף אחד בעולם לא היה מוכן לדבר כזה, יש תרופות לכל דבר בעולם והקורונה הזה לא היה ידוע כלל רק לפני כמה חדשים. הרי שדבר קטן שבקטנים כזה, יכול לנצח את הכלכלה הכי גדולה בעולם, מי מילל ומי פילל שכל המטוסים שבעולם ינוחו וישבתו על האדמה, הרי כבר היה מספר מוגזם של טיסות באויר העולם, דדי יום ביומו היה באויר שלוש מאות אלף מטוסים!!!, בלי שום גוזמא. הרי זה עוצמה מופלגת של כח האנושי, הרבה יותר מה- מגדל של דור הפלגה. אם דוד המלך ע"ה אמר 'מי יתן לי אבר כיונה אעופה אשכונה', אמרה האנושות, הנה כבר עשיתי לי אבר כיונה, אם הקב"ה לא נתן לי, הנה יש לי כנפיים אני טס בכל פינה בעולם, עד הירח עצמו. והנה שובתים כל המטוסים ומונחים מבווישים במקומם, אולי המקום היחיד שאפשר עוד ליסוע, זה ללבנה.

כך הראה הקב"ה לעולם, עם בריה קטנה ביותר, אראה לכם את כוחי! וכן דרש הח"ח באותה שעה, שהקב"ה מראה שהוא שולט בכל, והכל בידו לעשות, ומי בכל מעשי ידיו בעליונים או בתחתונים שיאמר לו מה תעשה ומה תפעל. 'וברור לי, שאם היו לנו נביאים מהשי"ת, בוודאי היו מזרזין את ישראל לשוב בתשובה לאבינו שבשמים, ועכשיו בעוה"ר שאין לנו נביאים, הוא מזרז את העולם ע"י שליחים אחרים'. וכתוב בפסוק 'וישלח מלאך', הרי שהנביא היה נקרא בשם 'מלאך', משא דבר ה' ביד מלאכי, עדרא היה שמו, ונקרא מלאכי ע"ש שהיה נביא שלוח. וכיון שאין לנו זכיה לשמוע בקול הנביאים, אזי 'עושה מלאכיו רוחות', גם בימינו עובר הקורונה עם שיעול, ע"י רוח קטן ביותר. וכן 'משרתיו אש לזהט', חום גבוה. בזה רואה האדם כמה אפסו כוחותיו, שהוא נבהל אפילו לומר שלום עליכם וללחוץ יד חבירו.

ובזה באנו למסקנא שאין לנו לחקור אם שמו דבר או שמו מגפה, אם נכלל בסימן תקע"ו כדון דבר שצריך להתריע ולהתענות, או לאו. אבל זאת בוודאי עלינו להתעורר לקיים 'אל יתהלל החכם בחכמתו, הגבור בגבורתו והעשיר בעשרו', הכל נמס ברגע אחד, בקורונה קטן הכל מתבטל, ומתגלה כי הקב"ה לבדו מלך על כל הארץ. זהו ה'חשבון הנפש' שזה הזמן להתבונן בו. בפרט מי שאין לו עבודה ביומא דפגרא הדין, יש לו יותר זמן לחשב חשבונו של עולם ולשוב בתשובה, כיון שהקב"ה באמת בעל הבית על הכל, ועשה כל זאת כדי שאנו ניקח מוסר, ונשוב אליו יתברך.

כמה גדולים מעשי אלקינו

ווד יש להתבונן בגדולת ה', שלא עלה על דעת אדם לפני כמה שבועות, שהקב"ה יכול בבת אחת להשבית את כל משחקי הכ"ד דורגל שבעולם, כל תיאטרוני העולם סגורים, בטלים ומבטלים, כל הקוצנרטים בכל יבשת אמריקה ואירופה, הכל מושבת. כמה גדולים מעשי אלקינו.

אין הכי נמי שהקב"ה הראה את כבודו במדת הדין, אבל לדברי רש"י בתהלים, הרי כל זמן שמדת הדין סוגרת את התיאטרונים, הפלא ופלא. אך אם ח"ו זה מתחיל להפריע את הישיבות והחדרים, אינו דבר פשוט, בזה צריכים כבר גדולי ישראל להחליט מה לעשות, בוודאי לא שר הבריאות, רק גדולי ישראל יבררו מה ההלכה מחייבת בזמן כזה. אבל בוודאי עלינו להתעורר בתשובה

מהסימנים הללו שהקב"ה שולח בעולם.

בזמן המגפה יש להזהר ביותר בשמירת עיניים

ראיתי בספר קדמון, 'דרש משה' הודפס ב'עין יעקב' החדש, בליקוטים, על דברי הגמ' בב"ק דף ס' רבא בעידן רתחא הוי סכר כוי דכתי' כי עלה מות בחלוננו', שהיה רבא סוגר החלונות בזמן המגפה, וצריך להבין מה ענין לסגור חלונות, והרי יד מלאך המשחית מגעת לבדוק גם בחורין ובסדקין? ואם משום שהאוויר מבחוץ מעופש, הרי אדרבה יש לפתוח החלונות שיכנס אויר צח לבית.

וביאר רבי משה ע"ד המוסר שבשעת הנגף היה רבא דורש דרשה בבית המדרש, ואמר שהעיקר הוא לסגור את החלונות, היינו את העיניים שהם חלונות המוח, שבהם מביט האדם בכל אתר, בשעת המגפה היה רבה מעורר אותם שהעצה הוא שמירת העיניים.

והרי בסוף קהלת מדובר על ימי הזקנה, ימים אשר אין בהם חפץ, 'וחשכו הרואות בארובות', כך קורא לעיני האדם, שיש להם ררובות, וזה שכתוב 'כי עלה מות, בחלוננו', סיבת המגפה הוא משום שלא שמרו על עיניהם, והעין רואה והלב חומד, וכלי המ' עשה גומרים.

הרי שבוודאי יש לנו להתחזק מאד על שמירת עיניים, כי מה שהיה בדורות קודמים נסיונות רק בעיתון של גויים, יש כהיום בכל מחשב רח"ל, וצריכים הרבה חיזוק, לסגור החלונות של העיניים, לא יעזור סגירת חלון, כי יש גישה לרשת אינטרנט גם דרך חלונות סגורים, גם בתוך הבידוד יש לו את המחשב עם כל הנסיונות רח"ל. בוודאי עלינו להתעורר לשוב בתשובה, וכל אחד יחזק עצמו בענין שמירת עיניים ביתר שאת ויתר עז.

אל תיכנס יחידי בבית הכנסת, אלא עם הציבור, ואז תנצל מחרבו של המלאך

ראיתי בשו"ת הרשב"ש, מרבותנו הראשונים, נכד התשב"ץ, בסי' קצ"ה, על דברי הגמ' שם 'תנו רבנן דבר בעיר אל יכנס אדם יחיד לבית הכנסת שמלאך המות מפקיד שם כליו וה"מ היכא דלא קרו ביה דרדקי ולא מצלו ביה עשרה' וצריך להבין וכי אין לו למלאך המות מקום אחר בעולם להפקיד שם כליו רק במקום קדוש הזה, בבית הכנסת? הרי ביהכ"ס צריך להיות מקום שמור ביותר מאותו מלאך?

וביאר ע"פ מש"כ בגמ' שבת שבעון ביטול תורה יש סכנה ממכות קשות רח"ל, וכמ"ש 'לשוא הכיתי את בניכם, מוסר לא לקחו', ואין העולם מתקיים אלא בהבל פיהם של תנוקות של בית רבן, וכן מבואר בגמ' מס' ברכות 'כיון שהקב"ה בא לבית הכנסת ואינו מוצא שם עשרה, מיד כועס', הרי שביטול בית המדרש גורם מדת הדין ח"ו.

ובזה ביאר הרשב"ש 'דבר בעיר, אל יכנס אדם יחיד לבית הכנסת', אלא עם מנין ביחד, עם עשר מניינים, תביא את החברים את ילדים, שאם לא לומדים ולא מתפללים, הרי ח"ו מלאך המות מפקיד שם כליו, ולכן אל יכנס שם יחיד, אלא עם ציבור גדול שיי' עבדו את ה' ביחד, וכמו שמסיים בגמ' שם שאם יש דרדקי ומנין עשרה, יכול להכנס בוודאי.

הקב"ה מסתתר בתוך הטבע, עד שאין רואים שהמגפה מידו

ראיתי בספה"ק 'בית אלקים' להמבי"ט זי"ע בשער התפילה פרק ט"ז, שם האריך הרבה בענין מאורעות שנעשים בעולם, והזכיר מהמצוה הגדולה להתפלל בעת צרה, וכתב שהמגפה שהיתה בימים ראשונים היתה באה בגילוי גדול, בלי שום הכנה של חולי ככדו', אלא באה מהבוקר עד הצהריים, והרגה כך וכך אנשים רח"ל, והכל ראו כי יד ה' עשתה זאת. אבל בגלות הכל מוסתר ומלוך בש, ונדמה שיש בזה דרך סיבה ומסובב, כי הקב"ה מסתיר פניו אפילו בתוך הצרות, שיש אפשרות לדמות אולי מקרה הוא, וכמו שמסתיר עצמו בישועות ונפלאות. אבל צריך האדם שלא ללכת אחר הדמיון אלא לדעת ולהאמין כי כל מה שיארע בזה העולם, מנקיפת אצבע עד מיתה, הכל מאיתו יתברך שמו, והכל בהשגחה פרטית, אלא שהוא מסתיר עצמו. ואיש המשכיל ידע ויבין שכל מה שיקרה לנו, הן כלל והן פרט, הכל מאיתו יתברך.

והנה שאלו את הרשב"ש בסימן הנ"ל 'ניסה בימי הדבר ממקום למקום האם תועיל לאדם או לאו, אם נכתב עליו בר"ה המיתה מה תועילנו הניסה' – ועי"ש מה שהשיב לשאלה זו.

בראש השנה יכתבון מי ילחץ ומי יצחק, מי ינוע במתח ומי ינוח

ולענייננו שיש רבים מבני ישראל בצער הבדידות בימים אלה, שהורו להם להיות סגור ומסוגר י"ד יום, בלי לצאת לחוץ, מלבד הצער הרוחני שאינו יכול לטבול במקוה ולהתפלל במנין, הרי צער גדול הוא לנפש של בן חורין. וכתב המבי"ט שם, שבראש השנה כשנכתב מי בדבר ומי באש וכו', נכתב באופן כזה, שחלק מהאנשים נלכדים במכה רח"ל, וחלקם צריכים לברוח, וצער הבריחה די להם להנצל ממיתה, וחלקם שאינם מכלל הגזרה, מכניס הקב"ה בלבם אומץ וכח שלא יתפעלו ולא ינוסו ממקומם.

והרי שגם כהיום הזה שאנו רואים שיש אנשים שנכנסו ללחץ ומתח, ויש אנשים שמחים ושלוים, גם כל זה נכתב בראש השנה ביום הדין. לא שאנו ח"ו מזלזלים שמותר לצחוק על ההוראות, חס ושלום, אלא שאין להכנס לפאניקה, וכמ"ש המבי"ט שבזמן המגפה 'ירחיק האנחה וירבה השמחה', וכ"כ רעק"א על המגפה שהיתה בזמנו. אין אנו דנים על מה שצריך לעשות בפועל, אבל המציאות הוא שהקב"ה מנהיג שכל אחד נכנס לרעיונו הנהגה שונה בזמן שכזה, וכל אחד כפי מה שנגזר עליו בראש השנה, בדיוק כך נעשה עמו בימים הללו, זה קם לברוח, וזה יושן בנוח.

בזמן המגפה היה הכה"ג מקטיר קטורת נוספת מלבד בוקר וערב

וכתב המבי"ט שראוי לכל ירא וחרד לדבר ה', לדקדק במאה ברכות בכל יום, ואמירת הקטורת בוקר וצהריים, לפני שחרית ולפני מנחה, שזה מסוגל מאד לענין הדבר. וכתב חידוש גדול, שאפילו בדורות שהיתה מגפה, בימי המקדש, היה הכה"ג מקטיר קטורת מיוחדת לכפר על בני ישראל, מלבד הקטורת בוקר וערב. והוא חידוש פלא שהרי יש מנה אחת, פרס בשחרית ופרס בין הערביים, וכתוב, לא תקטירו עליו קטורת זרה, אך בשעת המגפה היה הכה"ג מביא קטורת מיוחדת לכפר על בני ישראל לבד, ולא היה נחשב ביאה ריקנית אלא לצורך עדת בני ישראל. זאת לימד אותנו משה רבינו, וכן כשעמד אהרן להקטיר קטורת ויעמוד בין החיים ובין המתים ותעצר המגפה. והקב"ה אמרו כן למשה רבינו, כמו שאמר אהרן אז, שאין משה אומר דבר מדעתו. וכן אמר הקב"ה לרבינו משה המבי"ט, שיכול הכה"ג להקטיר עוד קטורת באמצע היום לשמור על בני ישראל.

ומלבד הסודות הגדולות שיש בקטורת, יש רמז קרוב אל הפשט בדברי המבי"ט, כי הקטורת יש בהם י"א סממנים ואחד מהם הוא החלבנה, שיש ממנו סרחון נורא, ולא היו יכולים לעמוד שם מרוב סרחון, אלא שיש בו ענין פלא, שכשהוא מעורב בעשרת סממני הקטורת, הוא עצמו נהפך לריח טוב!

וכמו כן הוא מלאך המות, שכשהוא לבדו הוא בחי' חלבנה שאי אפשר לעמוד בד' אמותיו, ויש לו כמה וכמה שליחי מות, אין לו ריח טוב לקורונה הזו, אבל כשנתערב החלבנה בתוך שאר סממני הקטורת, בטל סרחונו, וזה שאומרים שבזכות אמירת קטורת בעשרה לעצור המגפה. וכמ"ש ב'אמרי פינחס' שהרה"ק מקאריץ היה מקפיד שבשעת אמירת הקטורת כבר יעמדו הציבור ויאמרו הכל ביחד. וכ"כ במאור ושמש בשם הרבי מלובלין זי"ע.

וזה שכתוב בפרשת כי תשא 'ולא יהיה בהם נגף בפקוד אותם', ע"י מחצית השקל, ומה נעשה לדורות שאין לנו מחצית השקל, איך לא יהיה נגף? לזאת נסמך תיכף פרשת הקטורת, שגם זה עוצר המגפה.

תיקון מאה ברכות, להביא את האדם לביטול לפני ה', וכך ינצל מהבטול ע"י מגפה ח"ו

וכן תיקן דוד המלך בשעתו, ולכן יש לדקדק במאה ברכות, ולא צוה דוד על ענין הקטורת, כיון שראה שמתו מדי יום מאה אנשים, הבין שאין זה סתם מגפה אלא שהקב"ה רוצה שיתקנו ענין 'מה ה' אלקיך שואל מעמך', כי על האדם להכנע לפני השי"ת, מה לשון ביטול, ונחנו מה. כיון שאדם מתגאה שיש לו עסקים וטיסות, וכובש את העולם, הביא עליו הקב"ה מגפה רח"ל, וזה הופך את האדם ל'מה', מה הוא ומה חייו.

וזה שתיקן דוד המלך מאה ברכות, אל תקר מה אלא מאה, אין צריך עוד למגפה כדי לבטל את האדם, די במאה ברכות שאדם עומד בביטול לפני השי"ת ואומר לו 'שעשה לי כל צרכי', אין לי שום תנועה עצמית מבלעדי שאתה תתן לי, מתיר אסורים, זוקף כפופים.

וכתב שם עוד המבי"ט: 'אבל בלי ספק שאפי' קריאת הקטרת מועיל בזמן המגפה כמו שנזכר. ונוהגים ג"כ לומר פסוק ויאמר לליהם ישראל אביהם זאת עשו וגו' ג"פ סמוך לקטורת לרמז שם בן ע"ב, ולמה שהוזכר בו מעט צרי והוא הראשון מסממני הקטרת, ושלושת הפסוקים המועילים בכל צרה והם ה' צבאות עמנו וגו' ה' צבאות ה' הושיעה וגו', והם סופי ג' מזמורים מיוחדים לתפלה, ובירושלמי (ברכות פ' אין עומדין) אמרו ר' חזקיה בשם רבי יוחנן אמר לעולם אל יהא פסוק זה זז מתוך פיך ה' צבאות עמנו וגו' רבי יוסי בשם רבי יוחנן וחברי' ה' צבאות אשרי אדם בוטח בך, ומפני כי ה' הושיעה הוא סוף מזמור כמותם והוא מזמור יעבך ה' ביום צרה (תהלים כ') המסוגל לכל צרה אנו אומרים אותו גם כן, גם כי לא נזכר שם בירושלמי, ויש רמז במנינם ליודעים חן'.

נביא ישעיה אומר [כו,כ] לך עמי בא בחדרי וסגר דלתיה בעדך חבי כמעט רגע עד יעבור זעם: ופרש"י שם ממש על דרך המור סר: 'לך עמי בא בחדר, בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, ד"א התבונן על מעשיך בחדרי לך, כך דרש רבי תנחומא. [הכנס לחדרי לך, כמ"ש חופש כל חדרי בטן, ותתבונן על מה עשה ה' כבה, ואל תהי קורא תגר להקשות 'למה', אלא הכנס בחדרי לך] וסגור דלתך בעדך - ת"י עביד לך עובדין טבין דיגנון עלך, ורבי תנחומא דרש סגור דלתי פוך שלא תהרהר אחר מדת הדין'. חבי כמעט רגע, עד יעבור זעם.

אם בדרך כלל יש ללכת בדרך הממוצע, בעת כזאת יש להוסיף בגדרי קדושה ושמחה

בדברי הרשב"ש בסוף התשובה הנ"ל כתב לבאר דברי הגמ' בב"ק דף ס' תנו רבנן דבר בעיר אל יהלך אדם באמצע הדרך מפני שמלאך המות מהלך באמצע הדרכים דכיון דיהיבא ליה רשותא מסגי להדיא, וביאר כי בדרך כלל צריך אדם ללכת בדרך הממוצע, כנודע בדברי הרמב"ם, ולמשל בדרך הנקיין, אסור להיות מזוהם ומלוכלך, ומאידיך אסור להשתגע בריבוי נקיין והגינה, בכל דבר צריך ללכת בדרך הממוצע. זאת כשיש שלום בין הבריות, אז הולכים באמצע הדרך. אך במצב קשה, צריך להיות נזהר בתכלית השמירה, ושיוסיף בהנהגתו לנקות המותרים, אל יהלך אדם באמצע הדרכים.

וכן בענין שמחה ועצבות יש דרך ממוצע, אבל בזמנים כאלה, ירבה השמחה, כמה שאדם מתרחק מעצבים ומרבה השמחה, ינצל מכל רע. ואל יהלך אדם באמצע הדרכים בענין השמחה.

חיזוק ליושבים ב'בידוד'

ועתה נאמר דבר חיזוק למי שנסגר בבידוד. נזכיר שיש ג' ספרים בארון הספרי קודש, שנכתבו ע"י יהודים שהיו כלואים בביתם, הרמ"א הקדוש, כתב 'מחיר יין' על מגלת אסתר, וכתב בהקדמה שבשנת שט"ז היתה מגפה בקראקא והוכרחו להיות סגורים, והיה הרמ"א סגור בבית בעיירת 'שידלאוו', וכתב בהקדמה שלא היו יכולים לצאת לרחוב, והיתה עיר אשר במסכנות תאכל בה לחם, ובבוא ימי הפורים, ראיתי שלא יהיה משתה ושמחה ביחד עם המשפחה, 'להסיר יגוני ואנחתי, אמרתי אקומה ואשמחה במפעלי', וכך חיבר ספר 'מחיר יין', כלומר, חידושי תורה תחת היין, כי פקודי ה' ישרים משמחי לב.

כמו כן יש ספר קדוש 'ספר החיים' להג"מ רבי חיים ברבי בצלאל, אחי המהר"ל מפראג זצוק"ל, וכתב בהקדמה שבשנת של"ח [בהיותו בפריזדברג] היתה שם מגפה קשה רח"ל, ובביתו מתה המשרתת, והחליטו הממונים שמכיון שמתה בביתו צריך לסגור כל הבית, והכניסו את רבי חיים ב'בידוד' וכן בתו היתה חולה, ובסוף הבריאה, והיו דלתי ביתו סגורים בעדו ב' חדשים, מאין יוצא בבא. ובשבתו בביתו כתב ספרו 'ספר החיים', כל הרעיונות שהיו לו על דברי האגדה כל ימי חייו, וכתב שבדרך כלל אין לו זמן לע" סוק באלו העניינים שנתבאר שם, כי הוא עסוק בהויות דאביי ורבא, שהיה ראש ישיבה גדולה, ונקרא 'החיים', שכך יצא לחיים ולשלום מה'בידוד'.

השלישי הוא רבינו ה'כלי יקר', גם הוא מאותו דור, רבינו שלמה מלונשיץ', כיהן כאב"ד בפראג, אחד מספריו הק' נקרא 'עמודי שש' על הששה דברים שעליהם העולם עומד, וכתב בהקדמה שבחודש תשרי שנת שס"ז היתה שוב מגפה בפראג, והוצרך להיות מבודד בביתו, ואז כתב כל הספר הזה.

אשע"כ כל היושבים בבידוד, שימחלו נא, ויפשילו שרווליהם, ויקחו עט בידם, ויכתבו ספרי קודש לבני ישראל.

אבינו מלכנו כלה דבר וחרב מבני בריתך, אבינו מלכנו מנע מגפה מנחלתך, ידבר עמים תחתנו ולאומים תחת רגלנו, שיאיר ה' פניו לנו ולכל העולם אמן.